

analizem tako na Zahodu, še bolj pa v nekdanjih centralističnih vzhodnih sistemih, sta pojava, ki zaslužita precejšnjo oz. vsaj tolikšno pozornost kot proces globalizacije. Tudi iz prispevkov precejšnjega števila udeležencev kongresa je mogoče sklepati, da ne gre zgolj za enosmerni linearni proces, pač pa je treba ustrezno pozornost posvetiti tudi redefiniciji vloge oz. položaja intermedialnih ravni (individualna, lokalna, regionalna, nacionalna, internacionalna raven). S tega vidika se mi zdi ustrezneje govoriti o preobrazbi teh ravni, kot pa poudarjati zgolj krovno, t. j. globalno raven.

Dvanajsti svetovni sociološki kongres se je dogodil prav v trenutku, ko so nekateri svetovni procesi dozoreli do svoje manifestne faze, kar je nedvomno vplivalo na dogajanje, tj. na poudarjeno zanimanje za velike globalne teme. Po drugi strani pa se je kongres v precejšnji meri odvijal po dosednji logiki vedno večje diferenciacije socioloških disciplin, ki vodi v zelo specializirano obravnavanje posameznih izsekov družbenega dogajanja. Te dvojnosti seveda ne postavljamo kot nasprotje, zdi se le, da je bilo v Madridu opaziti razhajanje med inovacijskimi velikimi teorijami in specializiranim raziskovanjem družbene empirije. Drugače rečeno, velike teorije globalnih družbenih preobrazb izzivajo empirično potrditev. Mogoče se bo to zgodilo že na naslednjem svetovnem sociološkem kongresu. Če bo res v združenji Nemčiji, tako kot je napovedano, bo verjetno tudi 13. svetovni sociološki kongres posvečen »poenotenju« sveta.

PETER KLINAR

Razmišljanja o novih trendih migracijskih politik

(Tematski zapis o XII. svetovnem sociološkem kongresu)

Uvod

Splošni prikazi velikih in heterogenih po področjih specializiranih svetovnih znanstvenih srečanj ostajajo na ravni utrinkov in nepopolnih informacij. Kaj več skorajda ni mogoče storiti. Zato sem se odločil, da mi služi letošnji XII. svetovni sociološki kongres, ki je bil julija v Madridu, za izhodišče razmišljanj le o eni temi, ki je bila na sporedu raziskovalnega komiteja za sociologijo migracij: »Novi trendi migracijskih politik«. Kongres je združeval 42 raziskovalnih komitejev, ki so organizirali po 9 tematskih sej, s številnimi skupnimi sejami različnih komitejev, 8 delovnih skupin, 5 tematskih skupin, 21 ad hoc sej in 6 plenarnih simpozijev. V vseh teh oblikah kongresnega delovanja so bila organizirana številna vsebinsko bolj ali manj zaokrožena srečanja.

Razmišljanja o novih trendih migracijskih politik osredotočam na obrazložitev razlogov za majhne migracijske tokove znotraj Evropske skupnosti (ES), med katerimi izstopa spreminjanje južnih evropskih držav z razvojem iz emigrantskih v imigrantske družbe, v katere priteka močan tok ilegalnih imigrantov iz tretjih držav, nečlanice ES. Ilegalne imigracije spodbujajo administrativne zapore za množične legalne imigracije iz tretjih držav v države ES. Nastajajo zanimive razmere.

Medtem ko administrativne zapore za legalne imigracije učinkujejo, ostajajo takšni ukrepi neučinkoviti za ilegalne imigracije. So pa množične ilegalne imigracije nedvomno rezultat sedanjih enostransko usmerjenih migracijskih politik, ko pri njihovem snovanju povsem prevladujejo interesi imigrantskih držav. V prihodnosti v okvirih držav ES ni mogoče pričakovati množičnih imigracijskih tokov. Utegnejo pa se povečati medsebojne migracije posebnih kategorij migrantov (podjetnikov, strokovnjakov, uslužbencev mednarodnih podjetij).

Imigrantske družbe ES se bodo tudi v prihodnje branile pred množičnimi imigracijami nekvalificirane delovne sile iz tretjih držav. Možnost pa imajo kategorije kvalificiranih imigrantov in strokovnjakov. Razlogi za pospešene tokove ilegalnih imigracij in azilantov so znani in številni od njih bodo aktualni še v prihodnje, odprta pa ostajajo sredstva, ki jih bodo uporabljale nacionalne politike držav ES za njihovo zajezitev.

Analiza politik emigrantskih in imigrantskih družb pokaže, da so neskladne, kar velja za politiko emigracij oziroma imigracij kakor tudi za politiko, ki ureja razmere emigrantov oziroma imigrantov. Iskanje smeri približevanja obeh vrst politik zahteva upoštevanje interesov imigrantskih, emigrantskih družb ter migrantov. Takšna smer pluralistične politike o mednarodnih migracijah bi pomenila hkrati korak k predvidenim medetničnim odnosom v postindustrijskem družbenem razvoju.

Majhni migracijski tokovi znotraj držav Evropske skupnosti in ilegalne imigracije

Migracijska politika evropskih imigrantskih držav je dinamično zasnovana, pa tudi v praksi preizkušena in vsestransko strokovno analizirana. Bližnja integracija zahodne Evrope odpira nove dileme migracijske politike, ki se jih lotevajo sociologi v svojih raziskavah. Raziskovalci se sprašujejo o prihodnjih migracijskih gibanjih v Evropski skupnosti (ES) po 1992. letu. Poskušajo predvidevati, kakšni bodo migracijski tokovi med državami ES in kakšen priliv imigrantov je mogoče pričakovati v države ES iz tretjih držav (Penninx).

Znano je, da velja med državami ES načelo svobode migracij, ki je uveljavljeno že dalj časa, in bojazni o navalu »južnjakov« (imigrantov iz Grčije, Španije, Portugalske, Južne Italije) v severnejše države ES se dozdej niso uresničile. Imigrantske države so načelo svobode migracij vendarle uredile na ta način, da mora imigrant v treh mesecih najti zaposlitev (kar je pogoj za pridobitev socialno zavarovanih pravic), sicer izgubi možnost za bivanje v imigrantski državi. Če se zaposli le do enega leta, dobi omejeno bivalno dovoljenje, do dolgotrajnejšega pride šele s pridobitvijo zaposlitve, ki presega enoletno obdobje.

Drugi razlog, da relativna svoboda migracij znotraj ES ni povzročala večjih migracijskih gibanj iz manj v bolj razvite države ES, je, da se dosedanje klasične emigrantske države ES postopno spreminjajo v imigrantske države. Podatki kažejo, da se migracijski tokovi v smeri jug-sever znižujejo, povečujejo pa se nasprotni tokovi sever-jug (remigracije). Tudi sekundarne imigracije (združevanje družin) iz juga proti razvitemu severu Evrope se umirjajo. Do nedavna emigrantske države ES se hitro razvijajo in same sprejemajo imigrante – še posebej ilegalne, ki začinjajo opravljati socialno nezaželjena delovna opravila. Novonastale imigrantske države, npr. Italija, so neučinkovite pri uveljavljanju svoje politike, s katero skušajo zaustaviti ilegalne imigracije (Sciortino). Italija se očitno srečuje z dvema trgoma delovne sile, z legalnim in ilegalnim (črnim, sivim), med katerima prihaja do

napetosti. Politika je protekcionistična do legalnega trga, proti črnemu trgu delovne sile pa se bori z neučinkovitimi sredstvi. Z omejitvijo legalnih imigracij naraščajo ilegalne imigracije in z njimi vred črna ekonomija. Italija od 1982. leta naprej ureja imigracije z administrativnimi sredstvi, ki zapirajo vrata za legalne imigracije. Črni trg delovne sile je bolj kompetitiven kot legalni, saj ni možnosti za pogajanja med delavci in delodajalci, ni možnosti za postavljanje kolektivnih zahtev delavcev. Ni socialnega nadzora in težko pride do zamenjave dela brez izpostavljanja represalijam. Ilegalni trg delovne sile je torišče uveljavljanja deviacij: Omejevanja pravic delavcem, kršenja prava, medetničnih konfliktov, diskriminacije, kriminala ipd. Imigrantske države, ki sprejemajo ilegalne imigrante, občasno zanje sprejmejo amnestijo, tako da kategorijam, ki dalj časa delajo ilegalno in pri tem ne kršijo predpisov, legalizirajo njihov imigrantski status.

Z ilegalnimi imigranti iz azijskih držav se ukvarja tudi razvita Japonska, ki je bila do nedavnega homogena družba, zaprta za imigracije, sedaj pa na ta način postaja imigrantska družba (Sassen). Japonska je bila emigrantska družba, v sodobnosti, ko postaja pomembna velesila v transnacionalni ekonomiji, investitor v jugovzhodni Aziji, dobiva iz teh okolij, kjer se širijo o njej glasovi kot o deželi velikih možnosti, številne ilegalne imigrante. Ukrepi migracijske politike za ureditev in nadzor ilegalnih imigracij na Japonskem so številni in tudi nasprotujoči: pomoč emigrantskim državam, od koder prihajajo ilegalni imigranti, nadzor imigracij zaradi zaščite domačega trga delovne sile, kazni za zaposlovalce ilegalnih imigrantov, naknadno izdajanje delovnih dovoljenj za profesionalce in kategorije ilegalnih imigrantov, ki najbolj ustrezajo delovnim opravilom ipd.

Vse kaže, da se migracijska politika razvitih imigrantskih držav neučinkovito spopada z naraščajočimi ilegalnimi imigracijami in da prehode imigrantskih v emigrantske države spremljajo močni ilegalni imigracijski tokovi. Te spodbujajo razmere na črnem trgu delovne sile in pa podoba razvijajočih se novonastalih imigrantskih držav kot držav obetajočih zaposlitvenih in promocijskih možnosti.

Pomemben razlog za širjenje ilegalnih imigracij in s tem za spreminjanje emigrantskih v imigrantske družbe pa je, da je obseg legalnih migracijskih tokov odvisen predvsem od povpraševanja po delovni sili. Ponudba delovne sile, ki prihaja od emigrantskih držav, pa se slabo upošteva. Z drugimi besedami: migracijski tokovi so tako urejeni, da upoštevajo predvsem dejavnike privlačevanja, ne pa tudi dejavnike odbijanja. V tej luči se migracijske politike emigrantskih in imigrantskih držav med seboj bistveno razlikujejo. Medtem ko emigrantske države dajejo množice nekvalificiranih in nezaposlenih delavcev, pa imigrantske države po legalni poti sprejemajo predvsem strokovnjake, podjetnike, družinske člane, politične imigrante ipd. Če temu dodamo še negativno selekcijo remigrantov, ki jo opravljajo imigrantske države, je nasprotje med migracijskimi politikami obeh tipov držav jasno razvidno (Klinar), iz česar sledi sklep, da enostranska politika o mednarodnih migracijah, v kateri predvsem prevladujejo interesi imigrantskih držav, ki so neusklajeni z interesi emigrantskih držav, spodbuja ilegalne imigracije.

Prihodnje migracije znotraj držav Evropske skupnosti

Prognoziranje migracij je dokaj zapletena zadeva. Pri prognozah imigracij v Evropski skupnosti je treba upoštevati nekaj elementov, ki so zanimivi tudi za druge migracijske napovedi. Očitno je, da dosedanje migracijske teorije slonijo

pretežno na makroravni, mikroraven analize pa je zanemarjena; kar pomeni, da se zgublja smisel za individualnega imigranta, ki se odloča kot posameznik za migracijo, na katerega vplivajo njegove primarne skupine in socialne mreže (verižne migracije), v katere je vključen, skupno z njegovimi imigrantskimi etničnimi skupnostmi, ki vplivajo na njegove odločitve. Zatorej kaže pri prognozi migracij upoštevati makro- in mikroraven migracijskega dogajanja.

Nedvomno so pri določanju migracijskih pogojev odločilni oblastni organi imigrantskih držav. Že ilegalne imigracije kažejo, da imigrantske države niso sposobne v celoti urejati mednarodne migracije. To velja tudi za legalne imigrante, ki jim imigrantske države ne morejo povsem urediti njihovih odnosov, saj ne prodrejo v primarne odnose, socialne mreže, socialne dejavnosti imigrantskih etničnih skupnosti ipd. Ukrepi imigrantske države do imigrantov ne upoštevajo mikroravni imigrantskega dogajanja, kar je še eden od razlogov za upoštevanje makro- in mikroravni pri prognoziranju migracij. In končno, generalne prognoze migracij brez upoštevanja posameznih kategorij imigrantov se izkažejo za zanesljive. Migracijske politike imigrantskih držav posebej urejajo pravice za posamezne kategorije imigrantov, ki se specifično odločajo za imigracije.

V prihodnje je med državami članicami ES mogoče pričakovati med kategorijo individualnih imigrantov večje obojestranske migracije kvalificiranih kadrov in manj migracij nekvalificiranih delavcev. Nekvalificiranim delavcem, med katerimi je že številna nezaposlenost, migracije ne odpirajo perspektiv. Pričakujejo več začasnih imigracij kategorij zaposlenih v mednarodnih (multinacionalnih) podjetjih, še posebej specialistov. Prav tako se utegnejo povečati imigracije podjetnikov, ko bodo padle vse omejitve znotraj ES, vednar v tem primeru ne bo šlo za množične imigracije.

Kar zadeva kategorijo študentov, zanje ne velja svoboda migracij znotraj držav ES, imigracije študentov urejajo nacionalne zakonodaje. Predvidevajo omejeno povečanje imigracij študentov znotraj ES. Tudi za imigracije upokojenec veljajo nacionalne zakonodaje. Migracije te kategorije, ki se pospešeno seli proti jugu, se utegnejo povečati po odpravi omejitev za članice ES znotraj ES. Malo je verjetno, da bi se porajale med državami članicami ES številnejše kategorije političnih beguncev in ilegalnih emigrantov (Penninx).

Predvidevanja imigracij v ES iz tretjih držav

Imigrantske države članice ES pa se bodo srečevale z večjimi imigracijskimi pritiski iz manj razvitih emigrantskih držav, ki niso članice ES. Ti pritiski bodo veliki iz Vzhodne Evrope, pa tudi iz drugih kontinentov. Za tretje države ne velja svoboda imigracij v države ES, ki vodijo vsaka svojo nacionalno migracijsko politiko.

Kljub veliki ponudbi nekvalificirane delovne sile iz tretjih držav se obeta le malo imigracij teh kategorij v države ES. Nekaj več možnosti je za selekcionirane imigracije kvalificiranih kategorij in strokovnjakov. Ker je vrhunec združevanja družin imigrantov že mimo, tudi ni pričakovati množičnih sekundarnih imigracij iz tretjih držav v države ES. Ker so bile bolj množične vsiljene remigracije tudi že opravljene in je imigrantska populacija v državah ES že dokaj selekcionirana, pa tudi ker ni dovoljena ponovna imigracija po remigraciji, so utemeljena predvidevanja o manjšem obsegu remigracij iz držav ES v tretje države, nečlanice ES. Ne

nazadnje tudi prevladujoče napovedi ne predvidevajo kratkoročnejšega hitrejšega razvoja sedanjih nerazvitih emigrantskih držav.

Negotove politične razmere v državah, nečlanicah ES, z manifestacijami kršenja političnih in človeških pravic ter zaostreno socialno ekonomsko krizo, obetajo močne migracijske pritiske beguncev in (fiktivnih) azilantov proti državam ES. Prav tako bodo zmeraj prisotne različne kategorije ilegalnih imigrantov. Njihov obseg bo odvisen od delovanja črnega trga delovne sile, ponudbe socialno nezaželenih delovnih opravil, solidarnosti imigrantskih etničnih skupnosti, družinskih in socialnih mrež, pripravljenosti zaposlovalcev da kršijo prepovedi zaposlovanja ilegalnih imigrantov ipd. – in seveda od večje ali manjše tolerance migracijske politike do vstopa in delovanja ilegalnih imigrantov. Pritiski ilegalnih imigrantov iz nerazvitih držav v razvite države ES bodo veliki zaradi zaprtih vrat za ilegalne imigracije.

Zanimivo je, da se prognoze imigracij iz tretjih držav v države ES sploh ne ukvarjajo z imigracijami kategorij zaposlenih, ki so vezani na svoja mednarodna podjetja in z imigracijami kategorij podjetnikov (Penninx). Iz tretjih držav je vendarle mogoče pričakovati imigracije v države ES posebne kategorije detaširanih (v tujino dodeljenih) delavcev, ki v okviru svojih matičnih podjetij (npr. gradbeništvo) opravljajo dela v imigrantskih družbah. Prav tako ni mogoče prezreti imigracij manjšega števila podjetnikov iz tretjih držav v države ES, ki ne morejo uspešno poslovati v svojih izvornih družbah.

Neskladja med migracijskimi politikami imigrantskih in emigrantskih držav ter smeri medsebojnega približevanja nasprotujočih si migracijskih politik

Treba se je vprašati, kaj pomenijo predvidevanja o prihodnjih migracijah iz tretjih držav v države ES, ki izhajajo iz različnih migracijskih politik, za emigrantske družbe. Z onemogočenimi množičnimi emigracijami presežkov delovne sile in s selektivnimi emigracijami razvojno pomembnih kategorij emigrantske države s pomočjo emigracij in remigracij svojih razvojnih problemov ne bodo mogle reševati. Načelo svobode mednarodnih migracij je za tretje države, ki niso vključene v ES, omejeno, hkrati pa izgubljajo kategorije emigrantov, ki so nosilci razvoja. Dosedanje izkušnje kažejo, da emigrantske države zaradi prevlade migracijskih politik imigrantskih držav svoje emigracijske in remigracijske politike ne morejo voditi. Ob že omenjenem neskladju med ponudbo in povpraševanjem delovne sile, vidnem v migracijskih politikah imigrantskih in emigrantskih držav, se kaže še vrsta drugih neskladij, kot npr.: imigrantske države se zavzemajo za trajne imigracije selekcioniranih kategorij, emigrantske pa za relativno trajnejšečasne emigracije – imigrantske za vsiljene remigracije negativno selekcioniranih kategorij migrantov, emigrantske države pa za prostovoljne, inovativne remigracije ipd. Svoboda migracij velja le za pripadnike držav članic ES. Glede svobode in enakopravnosti migracij se migracijske politike emigrantskih in imigrantskih držav bistveno razlikujejo, in ni znakov, da bi moglo o tem temeljnem vprašanju priti v prihodnjem uveljavljanju evropskih integracij do medsebojnega približevanja. Emigrantskim državam, nečlanicam ES, tudi ne preostaja veliko možnosti za medsebojno izmenjavo kategorij migrantov, usklajeno z razvojnimi možnostmi in ponudbo delovne sile ter povpraševanjem po njej.

Razlike v migracijskih politikah emigrantskih in imigrantskih držav pa ne pomenijo, da npr. enosmerne bega možganov – emigracij strokovnjakov s sode-

lovanjem imigrantskih držav in njihovim večjim razumevanjem za razvojne probleme emigrantskih držav, ni mogoče omejevati. Težnje po množičnih emigracijah nekvalificirane delovne sile pa je s sodelovanjem imigrantskih držav mogoče dolgoročneje reševati z alternativami mednarodnih migracij, to je z mednarodno pomočjo, usmerjeno v hitrejši razvoj manj razvitih emigrantskih področij. Ena od možnosti za učinkovitejšo migracijsko politiko emigrantskih držav se kaže tudi v njeni preusmeritvi od začasnih emigracij in remigracij k sodelovanju z njenimi trajnimi emigranti (Klinar).

Razmere sodobnih imigrantov v imigrantskih družbah v veliki meri določajo migracijske politike

Sodobni imigranti v imigrantskih družbah doživljajo pojave izrazite statusne inkongruence (neskladnosti), ki so mnogo bolj poudarjeni kot pri avtohtonem prebivalstvu. Ti so vidni v njihovi različni socialni in kulturni participaciji, še posebej pa v izločitvi iz politične participacije ali v njeni diskriminacijski omejitvi. Posebni socialni statusi imigrantov so med seboj neskladni, če pa so usklajeni, pa dosegajo statusno kongruenco na nizki stratifikacijski ravni obrobnih socialnih kategorij. Pri statusni inkongruenci izstopa izrazito neskladje med socialnoekonomsko vključenostjo in politično ne vključenostjo imigrantov, kar kliče po kolektivni akciji imigrantov. Nadzor imigrantske države nad delovanjem imigrantskih etničnih skupnosti povzroča individualne reakcije imigrantov, ki neredko nameenjajo večjo pozornost svojim individualnim interesom kot pa skupinskim interesom imigrantske etnične skupnosti, kar povzroča pojave njihove statusne segmentacije (Bolzman, Fibbi).

Še celoviteje je mogoče zajeti razmere imigrantov, do katerih prihaja precej zaradi politike imigrantskih držav do njih, s pomočjo analize alienacijskih procesov, ki jih prizadevajo. Imigranti so v bistvu brez družbene in še posebej politične moči, ali pa je ta izrazito omejena. To pa bistveno vpliva na njihovo nepomembnost, manjše razumevanje socialnih dogajanj, družbenih sprememb in jim povzroča težave v predvidevanju prihodnjega razvoja. Prispeva k potiskanju imigrantov v socialno osamitev in spodbuja pojave anomije, ostajajo brez norm, sredstev za doseganje ciljev (Jongkind).

Našteti pojavi statusne inkongruence, izločitve iz političnega dogajanja, statusne segmentacije in alienacije imigrantov spodbujajo razmišljanja o razlikah v migracijskih politikah emigrantskih in imigrantskih družb, ki zadevajo emigrante oziroma imigrante.

Razumljivo je, da se emigrantske države zavzemajo za socialno-ekonomsko in politično vključitev emigrantov v imigrantsko družbo, kar predpostavlja zagotovitev političnih pravic emigrantom. Politika imigrantskih držav priznava le socialno-ekonomsko integracijo imigrantov, ne pa hkrati tudi njihove politične integracije, zaradi česar so brez bistvenih političnih pravic. Emigrantske države težijo k integraciji trajnih imigrantov na temelju etničnega pluralizma, adaptacijske akulturacije, kar temelji na etnični enakopravnosti, zavračanju diskriminacije in etnične stratifikacije, statusne inkongruence ter segmentacije, pojavov alienacije emigrantov. Politika imigrantskih držav uveljavlja kvazi integracijo selekcioniranih trajnih imigrantov dejansko z asimilacijo, in ne preprečuje pojavov etnične stratifikacije in diskriminacije. Emigrantske države si prizadevajo za večjo enakopravnost različnih kategorij emigrantov glede na to, da imigrantske države diferencirajo pravice

različnih kategorij imigrantov (v ES pripadniki države članice, nečlanice ES, trajni ali začasni imigranti ipd.). Ker le avtonomne emigrantske etnične skupnosti morejo preživeti in sodelovati z izvorno emigrantsko-imigrantsko družbo ter drugimi imigrantskimi etničnimi skupnostmi, je razumljivo, da je interes emigrantskih družb usmerjen v priznavanje avtonomije imigrantskih etničnih skupnosti. V primerjavi s temi prizadevanji sloni politika imigrantskih družb na nadzoru delovanja imigrantskih etničnih skupnosti.

Kako priti do zmanjševanja razlik v migracijskih politikah obeh tipov držav?

Izenačevanje možnosti za različne kategorije imigrantov odpira zahteve po večji enakopravnosti imigrantov ne glede na njihovo etnično pripadnost, pri čemer naletimo na problematiko sedanjih pojavov neenakopravnosti med pripadniki držav članic in nečlanic ES v državah ES. Izenačevanje možnosti imigrantov pa zadeva tudi kategorije imigrantov, ki so v bistvu brez pravic – to so ilegalni imigranti in kategorije začasnih imigrantov ter azilantov, ki so jim številne pravice v imigrantskih družbah izrazito omejene. Kategorije trajnih imigrantov s priznanim imigrantskim statusom imajo sicer priznane socialno-ekonomske in druge pravice, ne pa tudi politične pravice. Da se ta kategorija potegne iz izločenosti v političnem dogajanju in se ji zagotovijo enakopravne možnosti, se kažejo različne poti: priznanje političnih pravic imigrantske države, priznanje dvojnega državljanstva ipd. Zmanjševanje razlik med migracijskimi politikami emigrantskih in imigrantskih držav, ki zadevajo imigrante, je mogoče še graditi na načelih etničnega pluralizma, interkulturalizma, adaptacijske akulturacije in avtonomije imigrantskih etničnih skupnosti – kakor tudi z uveljavljanjem pluralizma politik mednarodnih migracij, ki ne bodo več slonele na prevladi imigrantskih držav. Pluralizem migracijskih politik vodi do migracijskih politik, ki nastajajo v medsebojnem sodelovanju imigrantskih, emigrantskih držav in imigrantov. Opisana izhodišča za približevanje dozdej nasprotnih migracijskih politik imigrantskih in emigrantskih držav so skladna s predvidevanji medetničnih odnosov v postindustrijskem družbenem razvoju (Klinar).

Viri:

- R. Penninx: *Prospects of migration within the European community after 1992.*
- G. Sciortino: *Immigration from outside the EEC and migratory policies.*
- S. Sassen: *The Mobility of Labour and Capital.*
- C. Bolzman, R. Fibbi: *Collective strategies Assertion of immigrants in Switzerland.*
- F. Jongkind: *Forced migration and alienation, Human rights and structural perspectives.*
- P. Klinar: *Migrational policies of emigrant societies.*

KATJA BOH

O delu Komiteja za raziskovanje družine

a) Komite za raziskovanje družine je imel več sekcij. Udeležila sem se sekcije, ki je obravnavala procese spreminjanja družine v Evropi oz. v zahodnem delu sveta in v državah v razvoju. Za Evropsko sekcijo, v kateri sem sodelovala z refe-